

सातारा जिल्हा परिषद, सातारा

ग्रामपंचायत विभाग

१४ व्या वित्त आयोगांतर्गत

“आमचं गाव, आमचा विकास”

उपक्रमानुसार

ग्रामपंचायत विकास आराखडा

निवेदन –

सदर सादरीकरणातील माहिती सुलभ संदर्भासाठी देण्यात आली आहे. अधिक तपशिलवार माहितीसाठी संबंधित विषयाबाबतचे शासन निर्णय, परिपत्रके, आदेश, अधिनियम व नियमातील तस्क्रिब्याचा संदर्भ घ्यावा. शासन निर्णय, परिपत्रके, आदेश, अधिनियम व नियमातील तस्क्रिब्याची अंतीम राहतील.

आमचं गाव,आमचा विकास

महाराष्ट्र शासन, ग्राम विकास विभाग, शासन निर्णय
क्रमांक जीपीडीपी-२०१५/प्र.क्र.३८/पं.रा.६ दिनांक ४ नोव्हेंबर, २०१५

- भारतीय राज्य घटनेतील ७३ व्या घटना दुरुस्ती अन्वये पंचायत राज संस्थांना अधिक सक्षम बनविण्यासाठी सत्तेचे विकेंद्रिकरण, अधिकारी व जबाबदाऱ्यांच्या प्रदानाची आवश्यकता विषद करण्यात आली आहे.
- विकेंद्रिकरणाच्या प्रक्रियेमध्ये ग्रामपातळीवर ग्रामस्थांच्या गरजांचे प्राधान्यक्रमानुसार नियोजन करण्याचा प्रयत्न १३ वा वित्त आयोगाच्या माध्यमातून करण्यात आला.
- १३ व्या वित्त आयोग अंतर्गत मोठ्या प्रमाणावर निधी ग्रामपंचायतींना उपलब्ध करून देण्यात आला.
- सदर निधीचा उपयोग प्रामुख्याने पायाभूत सुविधांच्या विकास कामासाठी करण्यात आला उदा. रस्ते व इमारती.
- परंतु मानव विकास निर्देशांक मधील शिक्षण, आरोग्य, उपजिविका याबाबी आणि महिला व बालकल्याण, अनुसूचित जाती/जमाती इ.बाबीसाठी अधिक निधी उपलब्ध करून देणे गरजेचे आहे.
- पायाभूत सुविधाबरोबरच मानव विकास निर्देशांकास अनुसरून कामांचा समावेश आता १४ व्या वित्त आयोगांतर्गत करावाचा आहे.

- केंद्र शासनाच्या सूचनानुसार १४ व्या वित्त आयोगाचा निधी मिळविण्यासाठी प्रत्येक ग्रामपंचायतीचा ग्रामपंचायत विकास आराखडा तयार करणे आवश्यक आहे.

- त्यानुसार, राज्य शासनाने “आमचं गाव आमचा विकास” या उपक्रमांतर्गत ग्रामपंचायत विकास आराखडा तयार करण्याचा निर्णय दिनांक ४/११/२०१५ रोजीचे शासन निर्णयान्वये घेतला आहे.

आमचं गाव, आमचा विकास उपक्रमांतर्गत ग्रामपंचायत विकास आराखडा

ग्रामपंचायत विकास
आराखडयाचा कालात्मकी

सन २०१५-१६ ते २०१९-२०

ग्रामपंचायत विकास आराखडा
दोन प्रकारे करावयाचा
आहे.

प्रारंभास पंचवार्षिक
बृहत विकास आराखडा

दरवर्षी
वार्षिक कृती आराखडा

ग्रामपंचायत विकास आराखडा तयार करताना विचारात घ्यावयाचे निधी

१

ग्रामपंचायतींना विविध करांच्या माध्यमातून प्राप्त होणारा निधी (मालमत्ता कर, पाणीपट्टी व ग्रामनिधी, इत्यादि).

२

राज्य शासनाकडून प्राप्त होणारा महसुली हिस्सा (उदा.जमिन महसुल उपकर, मुद्रांक शुल्क अनुदान इत्यादि)

३

महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना अंतर्गत विकास कामासाठी प्राप्त होणारा निधी.

४

१४ व्या वित्त आयोगाचा निधी

५

सच्छ भारत अभियान अंतर्गत ग्रामपंचायत स्तरावर प्राप्त होणारा निधी.

६

बक्षिसे व पारितोषिके यांच्या माध्यमातून ग्रामपंचायतींना मिळणारा निधी

७

लोकसहभागातून मिळणारा निधी

८

जिल्हा नियोजन मंडळाकडून प्राप्त होणारा निधी, इत्यादि.

अपेक्षित स्वनिधीच्या **दुप्पट**
कामे पुढील पाच वर्षात
प्रस्तावित करावीत

प्रारंभास पंचवार्षिक
बृहत विकास आराखडा

दरवर्षी
वार्षिक विकास आराखडा

अपेक्षित स्वनिधीच्या
दिडप्ट कामे **प्रस्तावित**
करावीत

ZILLA PARISHAD SATARA

ग्रामपंचायत विकास आराखडा नियोजन प्रक्रिया

- ग्रामपंचायत विकास आराखडा लोकसहभागातून बनविणे आवश्यक आहे.
- ग्रामपंचायत विकास आराखडा बनविताना समाजातील विविध घटकांचा उदाशेतकरी, अनुसूचित जाती/जमाती, महिला, युवक, महिला बचत गट, ग्रामपंचायत क्षेत्रात कार्यरत असणाऱ्या अशासकीय स्वयंसेवी संस्था/संघटना, विविध शासकीय विभागांचे अधिकारी/कर्मचारी यांचेशी चर्चा विचारविनिमय करावा.
- ग्रामपंचायत विकास आराखड्यामध्ये इपेक्षित उत्पन्नाचा अंदाज व अंदाजित उत्पन्नाच्या मर्यादेतच गरजांचा/कामांचा प्राधान्यक्रम ठरविणे हा नियोजनाचा महत्वाचा भाग आहे.
- प्रभावी लोकसहभागातून ग्रामपंचायत विकास आराखडा करणेसाठी गणनिहाय प्रविण प्रशिक्षक व प्रभारी अधिकारी यांची नियुक्ती करण्यात आली आहे.

ग्रामपंचायत विकास आराखडयातील खर्चाचे नियोजन

कामाची निवड करताना विचारात घ्यावयाचे मुद्दे

- मानव विकास
निर्देशांक विकसित
करणे

कामाची निवड करताना मानव विकास निर्देशांक विकसित करण्यास आवश्यक कामांना प्राधान्य देण्यात यावे. यामध्ये आरोग्य, शिक्षण, रोजगार निर्मिती, अनुसूचित जाती/ जमाती, महिला व बालक इ. यांच्या संदर्भातील कामे प्राधान्यक्रमानुसार निवड करण्यात यावीत.

- ग्रामपंचायत स्तरावर प्राधान्यक्रम ठरविण्याचे कौशल्य विकसित करणे

अपेक्षित उत्पन्नाच्या प्रमाणात विकास आराखडयात कामे प्रस्तावित करणे आवश्यक आहे. यासाठी कामांच्या सुचीमधून स्थानिक गरजांच्या आवश्यकतेनुसार प्राधान्यक्रम ठरविण्यासाठी ग्रामस्थांचे कौशल्य तज्ज्ञ प्रशिक्षक व प्रभारी अधिकारी यांच्या माध्यमातून विकसित करणे.

- ग्रामपंचायत स्तरावर
विविध केंद्र व राज्य
शासनाच्या योजनांची
सांगड घालणे

केंद्र व राज्य योजनांची
एककेंद्राभिमुखता
(Convergence) साधून विद्यमान
योजनांमधून घेता येणारी कामे त्या
योजनांमार्फत प्रस्तावित करावीत.
अशाप्रकारे कामे प्रस्तावित करताना
योजनेचे निकष पाळणे बंधनकारक
राहील.

- शाश्वत
(Sustainable)
विकासाची कामे हाती
घेणे

कामे निवडताना शाश्वत
(Sustainable) विकासाचे ध्येय
लक्षात घेवून योग्य ती कामे
निवडावीत. यामध्ये उत्पन्न
वाढीसाठी मदत करणाऱ्या कामांना
प्राधान्य देण्यात यावे. अशाप्रकारे
कामे प्रस्तावित करताना योजनेचे
निकष पाळणे बंधनकारक राहील

प्रविण प्रशिक्षक व प्रभारी अधिकारी

- ग्रामपंचायत विकास आराखडा तयार करणेसाठी प्रविण प्रशिक्षक व प्रभारी अधिकारी यांची भुमिका व जबाबदारी अत्यंत महत्वाची राहणार आहे.
- गणनिहाय प्रभारी अधिकारी म्हणून पंचायत समितीस्तरावरील विस्तार अधिकारी (पंचायत, आयआरडीपी, कृषि) कृषि अधिकारी, अंगणवाडी पर्यवेक्षिका यांची नियुक्ती करण्यात आली आहे.
- सहाय्यक प्रभारी अधिकारी म्हणून संबंधित ग्रामपंचायतीचे ग्रामसेवक राहतील.
- पंचायत समिती गणातील सर्व ग्रामपंचायतींच्या ग्राम संसाधन गटाचे सदस्य यांच्या प्रशिक्षणाची जबाबदारी प्रविण प्रशिक्षक व प्रभारी अधिकारी या नियुक्त केलेल्या अधिकाऱ्यांची राहील.
- प्रविण प्रशिक्षक व प्रभारी अधिकारी यांना यशदामार्फत प्रशिक्षण देण्यात येणार आहे.

ग्राम संसाधन गट (Village Resource Group)

- ग्रामपंचायत विकास आराखडा तयार करणेसाठी प्रत्येक ग्रामपंचायत स्तरावर खालीलप्रमाणे ग्राम संसाधन गट (Village Resource Group) स्थापन करावयाचा आहे.

सरपंच	पशुधन पर्यवेक्षक
उपसरपंच	आशा वर्कर
ग्रामपंचायत सदस्य	आरोग्य सेवक/सेविका
पोलीस पाटील	अंगणवाडी सेविका
तलाठी	युवक/युवती गट
ग्रामसेवक	जवळ गट (अध्यक्ष व सचिव)
मुख्याध्यापक/शिक्षक	ग्रामशाळगार सेवक
ग्रामपंचायतीच्या सर्व समिती	वनपाल/वनरक्षक
मधील सदस्य	
कृषी सहायक	जल सुरक्षक
ग्राम पंचायत कर्मचारी	संगणक परिचालक (संग्राम कक्ष)
स्वयंसेवक	

ग्राम संसाधन गटांची किमान सदस्य संख्या संबंधित ग्रामपंचायतीच्या सदस्य संख्येच्या तिप्पट असणे अनिवार्य आहे.

ग्रामपंचायत विकास आराखडा कार्यप्रणाली

- ग्रामपंचायत विकास आराखडा तयार करण्याबाबत शासनाने दि.४/११/२०१५ चे शासन निर्णयान्वये विस्तृत मार्गदर्शक सूचना परिशिष्ट -अ मध्ये नमुद केल्या आहेत. त्याप्रमाणे कार्यवाही करणेत यावी.
- ग्राम संसाधन गट (Resource Group) सदर्यांच्या क्षमता बांधणीसाठी त्यांना प्रविण प्रशिक्षक व प्रभारी अधिकारीयांच्या मार्गदर्शनाखाली प्रशिक्षण देण्यात येईल.
- ग्राम संसाधन गटाची भुमिका ग्रामपंचायत स्तरावर ग्रामपंचायत विकास आराखडा प्रक्रिया सुलभीकरणाची (Facilitator) राहील.

ग्रामपंचायत विकास आराखडा मान्यता

- लोकसहभागातून तयार झालेल्या प्रारूप ग्रामपंचायत विकास आराखडयास **ग्रामसभा मान्यता** देईल.
- प्रस्तुत आराखडा गटस्तरावरील तांत्रिक छाननी समितीकडे पाठविण्यात येईल.
- गट स्तर छाननी समिती त्याच्याकडे प्राप्त आराखडयाची सात दिवसांत तांत्रिक छाननी करून, आराखडा तांत्रिकदृष्ट्या येण्या असल्यास तो संबंधील ग्रामपंचायतीस **ग्रामसभेच्या अंतिम मान्यतेसाठी** व जिल्हा परिषदेकडे संकलनासाठी पाठविल.
- ग्रामपंचायत तांत्रिकदृष्ट्या योग्य असलेल्या आराखडयाचे सादरीकरण ग्रामसभेसमोर करून त्यास मान्यता घेईल.
- ग्रामसभेने मान्यता दिलेल्या विकास आराखडयात बदल करावयाचा असल्यास त्यासाठी ग्रामसभेच्या ठरावाद्वारे व तांत्रिक समितीच्या छाननीनंतर बदलाचा प्रस्ताव मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांचेकडे सादर करण्यात येईल. मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी मान्यता दिल्यानंतरच सदर आराखडयात बदल करण्यात येईल.

ग्रामपंचायतीची संसाधने

२.१. ग्रामपंचायतीच्या प्रशासकीयक्षमता

२.१.१. शक्ती व अधिकार

महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियम, १९५८ मधील कलम ४५ मधील तरतुदोनुसार (ग्रामसूची) ग्रामपंचायतीकडे खालील विषय विषयांसवंधीत मुलभूत सेवा देण्याची जबाबदारी ग्रामपंचायतीकडे सोपविष्ण्यात आलेली आहे.

- कृषी
- लघु-सिंचन
- पशुसंवर्धन
- सार्वजनीक बांधकाम
- सामाजिक वनीकरण
- लघु व कुटीर उद्योग
- पिण्याचे पाणी
- प्राथमिक शिक्षण
- आरोग्य
- समाज कल्याण
- महिला व वाल कल्याण
- इमारती व दळणवळण
- माहिती व तंत्रज्ञान
- अपारंपारिक उर्जा

ZILLA PARISHAD SATARA

या मुलभूत सेवा नियमीतपणे व प्रभावीपणे देण्यासाठी ग्रामपंचायतीने त्यांना उपलब्ध होत असलेल्या व स्वतःच्या नियंत्रणाखाली असलेल्या निधीचा सुयोग्य वापर करावयाचा आहे.

२.१.२. ग्रामपंचायत, गण व पंचायत समितीस्तरावर उपलब्ध मनुष्यबळ

अ.क्र	विभाग	ग्रा.पं. स्तर कर्मचारी	गण स्तर कर्मचारी	पंचायत समिती स्तर कर्मचारी
१	ग्रा.पं.	ग्रामसेवक	विस्तार अधिकारी	गट विकास अधिकारी
२	महिला व बालकल्याण	आगामवाडी सेवीका, भर्तनीस	पर्यवेक्षिका	बा.वि.प्र.अ.
३	शिक्षण	मुख्याध्यापक व शिक्षक	केंद्र प्रमुख	गट शिक्षण अधिकारी
४	आरोग्य	आशा / आरोग्य सेविका	वैद्यकीय अधिकारी	तालुका आरोग्य
			(प्रा.आ.केंद्र)	अधिकारी
५	म.ग्रा.रो.ह.यो.	ग्राम रोजगार सेवक/ग्रामसेवक	पालक तांत्रिक अधिकारी	सहाय्यक प्रकल्प अधिकारी
६	पिण्याचे पाणी	जल सुरक्षक	कनिष्ठ शाखा अभियंता (पाणी पुरवठा)	उप अभियंता (पाणी पुरवठा)

अ.क्र	विभाग	ग्रा.पं. स्तर कर्मचारी	गण स्तर कर्मचारी	पंचायत समिती स्तर कर्मचारी
७	इमारती व दळणवळण	ग्रामसेवक	कनिष्ठ अभियंता (बांधकाम)	उप अभियंता (बांधकाम)
८	लघुसिंचन	ग्रामसेवक	कनिष्ठ अभियंता (लघुसिंचन)	उप अभियंता (लघुसिंचन)
९	कृषी	ग्रामसेवक	कृषी विस्तार अधिकारी	कृषी अधिकारी
१०	पशुसंवर्धन	ग्रामसेवक	पशु पर्यवेक्षक	पशुधन विकास अधिकारी (विस्तार)
११	समाज कल्याण	ग्रामसेवक	निरंक	विस्तार अधिकारी (समाज कल्याण)
१२	लघु व कुटीर उद्योग	ग्रामसेवक	निरंक	विस्तार अधिकारी (उद्योग/रा.ग्रा.उ.अ .)
१३	सामाजिक वनीकरण	ग्रामसेवक	निरंक	निरंक

२.१.३. अनौपचारीक मनुष्यबळ

वरील परिच्छेदामध्ये नमुद केलेल्या शासकीय / निमशासकीय मनुष्यबळाव्यतिरिक्त,
ग्रामपंचायतीस खालील स्थानिक मनुष्यबळ उपलब्ध होऊ शकेल.

भारत निर्माण सेवक/ स्वयंसेवक/साक्षण व्यक्ती/संघटीका / विविध

शासकीय विभागांमधून सेवानिवृत्त झालेले अधिकारी /समुदाय आधारीत संस्था /
स्वयंसेवी संस्था / स्वयंसहाय्यता गट / स्वच्छता दूतइत्यादी.

२.१.४. केंद्र पुरस्कृत योजनांमध्ये ग्रामपंचायतींची भुमिका

केंद्र शासनाच्या खालील प्रमुख योजनांमध्ये ग्रामपंचायतीची भुमिका व सहभाग पुढीलप्रमाणे राहील

अ.क्र.	केंद्र पुरस्कृत योजना	ग्रामपंचायतीची भुमिका
१	सर्व शिक्षा अभियान	शाळा व्यवस्थापन समितीमार्फत सनियंत्रण व सहाय्य
२	एकात्मिक बाल विकास योजना	ग्राम आरोग्य, पोषण, पाणी पुरवठा व स्वच्छता समितीमार्फत सनियंत्रण व सहाय्य
३	राष्ट्रीय ग्रामीण आरोग्य अभियान	ग्राम आरोग्य, पोषण, पाणी पुरवठा व स्वच्छता समितीमार्फत सनियंत्रण व सहाय्य आणि लसाक्षण व संस्थात्मक प्रसुतीसाठी प्रोत्साहन
४	राष्ट्रीय ग्रामीण जीवनोन्नती अभियान	शास्वत उपजीवीकेची साधने निर्माण करणे, स्वसंसहाय्य गटांची स्थापना व संवंधनास प्रोत्साहन
५	मध्यान्न भोजन योजना	शालेय व्यवस्थापन समितीमार्फत सनियंत्रण व सहाय्य

६	राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजन अभियान	ग्राम आरोग्य, पोषण, पाणी पुरवठा व स्वच्छता समितीमार्फत सनियंत्रण व सहाय्य
७	स्वच्छ भारत अभियान	ग्राम आरोग्य, पोषण, पाणी पुरवठा व स्वच्छता समितीमार्फत सनियंत्रण व सहाय्य
८	राष्ट्रीय सामाजीक सहाय्यता योजना (संजय गांधी निराधार योजना, अटल पेंशन योजना, पंतप्रधान सुरक्षा विमा योजना, पंतप्रधान जीवन ज्योती विमा योजना इ.)	लाभार्थ्यांची निवड व संदर्भ सेवा
९	एकात्मिक पाणलोट व्यवस्थापन कार्यक्रम	सनियंत्रण व अंमलबजावणीसाठी पाणलोट व्यवस्थापन समिती
१०	महाराष्ट्र ग्रामीण रोजगार हमी योजना	मजुरांची नोंदणी, डाटा एंट्री, लेबर बजेटला मंजुरी, सनियंत्रण, अंमलबजावणी व सामाजीक लेखापरिक्षण
११	इंदिरा आवास योजना	लाभार्थी निवड, घरकुल बांधकामाबाबत सनियंत्रण व सहाय्य

२.२. ग्रामपंचायतीसाठी उपलब्ध होणारा निधी

२.२.१. ग्रामपंचायतीच्या स्वतःच्या नियंत्रणाखालील निधी

अ.क्र.	निधीचा स्रोत	योजनेचे स्वरूप
१	ग्रामपंचायतीचे स्व-उत्पन्न, ग्राम निधी अ) ग्रामपंचायतीने आकारणी व वसूली केलेल्या कराचे उत्पन्न ब) ग्रामपंचायतीसाठी राज्यशासनाने आकारणी करून वसूल केलेल्याकरामधील ग्रामपंचायत हिस्सा	विविध अधिनियमान्वये विहित केलेले कर.
२	वित्त आयोग	लोकसंख्या व क्षेत्रावर आधारीत मदत.
३	शासनाकडूनमिळणारी बक्षिसे/पारितोषिके/पुरस्कार (संत गाडगेबाबा अभियान, महात्मा गांधी तंटामुक्ती अभियान इ.)	अभियानांतर्गत केलेल्या उल्लेखनिय कामगिरीनुसार.
४	आदिवासी उप-योजनेतर्गत ५% निधी	लोकसंख्येवर आधारीत फक्त पेसा गावांसाठी.
५	महाराष्ट्र ग्रामीण रोजगार हमी योजना	मजूरांची संख्या व कामाच्या मागणीवर आधारीत.
६	स्वच्छ भारत अभियान	सांडपाणी व घन कचरा व्यवस्थापनासाठी कुटुंब संख्येच्या प्रमाणात .
७	जिल्हा नियोजन समितीकडून प्राप्त होणारा निधी	जिल्हा नियोजन समितीच्या निर्णयानुसार
८	लोकसहभाग व स्थानिक खाजगी कंपन्यांकडून मिळणारा निधी (CSR)	ग्रामपंचायतीच्या पाठपुराव्यानुसार.

२.२.२.ग्रामपंचायतीना केंद्र पुरस्कृत योजनांसाठी उपलब्ध होणारा निधी

अ.क्र.	केंद्र पुरस्कृत योजना	योजनेचे स्वरूप
१	सर्व शिक्षा अभियान	वर्गखोल्या/शाळा/शौचालय व इतर सुविधा
२	एकात्मिक बाल विकास सेवा योजना	अंगणवाडी इमारत, पुरक आहार, स्वयंपाकाची भांडी व इतर साहित्य
३	राष्ट्रीय ग्रामीण आशेग्य अभियान	अबंधीत निधी(Untied)
४	राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल	नविन पाणी पुरवठा योजना तयार करणे, देखभाल व दुरुस्थी पाणी टंचाई निवारणाच्या उपाययोजना
५	अभियान	वैयक्तिक/सार्वजनिक शौचालये, सांडपाणी व घन कचरा व्यवस्थापन
६	एकामिक पाणलोट व्यवस्थापन कार्यक्रम	उपचारास उपलब्ध क्षेत्रानुसार
७	महाराष्ट्र ग्रामीण रोजगार हमी योजना	नोंदणीकृत मजूरांची संख्या व रोजगाराच्या मागणीप्रमाणे
८	बायोगॅस	संयंत्राच्या आकारानुसार
९	इंदिरा आवास योजना	दारिद्र्यरेषेखालील बेघरांसाठी घरकुले
१०	अन्य इतर योजना	योजनांच्या निकषांनुसार

२.२.३. राज्य शासनाकडून ग्रामपंचायतीस मिळणारे अर्थसहाय्य

अ.क्र.	सहाय्याचा तपशिल	मिळणारे सहाय्य
१	सरपंच मानधन	मानधनाच्या ७५%
२	ग्रामपंचायत सदस्य बैठक भत्ता	प्रत्येकी रु.२५/- प्रमाणे प्रती बैठक
३	कर्मचारी वेतन	कर वसूली व कर्मचा-यांच्या मंजूर आकृतीबंधानुसार ५० ते ७५ टक्के
४	पाणी पुरवठा विजदेयके	पाणीपुरवठा विजदेयकाच्या ५० टक्के

राज्यशासनाकडून ग्रामपंचायतीस मिळणा-या वरोळ अर्थसहाय्या व्यतिरिक्त, राज्य शासन, विविध विकास योजनांच्या अंमलबजावणीसाठी याजमांच्या अटी शर्ती व निकषांप्रमाणे ग्रामपंचायतीना निधी उपलब्ध करून दिला जातो. यामध्ये प्रामुख्याने दलित वस्ती सुधार योजना, तिर्थक्षेत्र विकास योजना, ग्रामीण भागातील पायाभूत सुविधा योजना, डोंगरी विकास कार्यक्रम, आदीवासी उपयोजना इ.चा समावेश होतो.

याशिवाय ग्रामपंचायतीस त्यांच्या कार्यक्षेत्रातील विविध विकास कामांसाठी खासदार/आमदारांच्या स्थानिक विकास कार्यक्रमांतर्गत तसेच विशेष प्रकल्पांतर्गत निधी उपलब्ध होऊ शकतो.

२.२.४ निधीची सांगड

ग्रामपंचायतीनेवर नमुद कर्तव्या सर्व प्रकारच्या निधींची सांगड घालून, स्वतःच्या नियंत्रणाखालील निधीचा (मुद्दा क्र. २.३१तसार) पंचवार्षिक व वार्षिक विकास आराखडा तयार करावयाचा आहे.

३.५ ग्रामपंचायत स्तर :

- ३.५.१. सरपंच व सहायक प्रभारी अधिकारी (ग्रामसेवक) यांनी ग्रामपंचायत बैठकीचे आयोजन करावे.
- ३.५.२. ग्रामपंचायत विकास आराखड्याबद्लजागृतीकरण्यासाठी व सामाजिक अभिसरणाची प्रक्रिया गतिमान करण्यासाठी वार्ड सभा, महिला ग्रामसभा, व ग्रामसभेचे आयोजन करणे.
- ३.५.३. ग्रामसभेमध्ये ग्राम संसाधन गटाची (Village Resource Group)स्थापना करणे. या गटामध्ये ग्रामपंचायतीचे सर्व सदस्य, गाव पातळीवरील शासकीय कर्मचारी,विविध क्षेत्रातील सेवानिवृत्त तांत्रिक तज्ज्ञ,गावातील रहिवाशी असलेले परंतु इतरत्र राहणारे जाणकार व विख्यात व्यक्ती, बचत गटांचे सदस्य,तरुण मंडळाचे सदस्य, नेहरू युवा केंद्राचे सदस्य, स्वयंसेवक तसेच ग्रामपंचायत नियोजन प्रक्रियेमध्ये सहाय्यभूत ठरणा-या व्यक्ती इत्यादीचा समावेश असेल. या गटाची किमान सदस्य संख्या ही संबंधीत ग्रामपंचायतीच्या सदस्यसंख्य्या तिप्पट असणे अनिवार्य राहील.
- ३.५.४. ग्राम संसाधन गटाच्या सदस्यांची संख्या ग्रामसभेने, ग्रामपंचायतीची लोकसंख्या व इतर बाबी विचारात घेऊन ठरवावी. या ग्रामांमध्ये सर्वसाधारणपणे महिलांसाठी १/३, अनु. जाती/जामातींसाठी लोक संख्येच्या प्रमाणात प्रतिनिधित्व,तसेच अपंग व्यक्तींसाठी ३% जागा राखून ठेवाव्यात.
- ३.५.५. गावातील स्वयंसहाय्यता गट व गाव पातळीवरील संघटना तसेच ग्रामपंचायतीच्या उपसमित्या यांचेसमवेत गाव नियोजन प्रक्रिये बाबत चर्चा करणे.
- ३.५.६. ग्रामपंचायत विकास आराखडा तयार करणेच्या प्रक्रियेमध्ये लोकांचा सहभाग वाढविण्याच्या दृष्टीने विविध माहिती, शिक्षण व संवाद (IEC) उपक्रम हाती घेणे. उदा. भित्ती चित्रे, लघुपट प्रदर्शन, पारंपारीक लोककला, विविध स्पर्धा,महिला मेळावे, गुगल प्रतिमांचा वापर, प्रभात फेरी इ.

६.१.ग्रामपंचायत विकास आराखडा

योजनेच्या प्रारंभास ग्रामपंचायतीने हाती घ्यावयाच्या विकास कामांचा पंचवार्षिक बृहत विकास आराखडा व दरवर्षी वार्षिक कृती आराखडा तयार करण्यात येईल.

६.१.१. पंचवार्षिक बृहत विकास आराखडा

१. ग्रामसभेने पुढील पाच वर्षात हाती घ्यावयाचे ठरविलेल्या सर्व कामांचा समावेश राहील.
२. ग्रामसभेने मंजूर केलेल्या सर्व कामे/उपक्रम/प्रकल्पांचा, वर्ष निहाय अग्रक्रम दर्शविण्यात येईल.
३. या आराखड्यामध्ये उपक्रमनिहाय आवश्यक अंदाजित रक्कम दर्शविण्यात येईल.
४. मुख्य कार्यकारी अधिकाऱ्याच्या पूर्व संमतीने पंचवार्षिक बृहत आराखड्यामध्ये बदल करता येऊ शकेल, त्यासाठी ग्रामसभेस असाऱ्याच्या बदलाची कारणे व अपवादात्मक परिस्थिती नमूद करावी लागेल.
५. यापूर्वी केंद्र व राज्य शासनाच्या वेगवेगळ्या योजनेकर्ता(मागास क्षेत्र अनुदान निधी, पर्यावरण संतुलीत ग्राम विकास आराखडा इ.) तयार केलेल्या विकास आराखड्याचाही बृहत आराखडा तयार करताना ग्रामसभा विचार करेल.
६. ग्रामपंचायतीस पुढील पाच वर्षामध्ये स्वतःचे नियंत्रण असणारा अपेक्षित प्राप्त होणाऱ्या निधीच्या दुप्पट (मुद्दा क्र.२.२.१नुसार) पंचवार्षिक आराखडा तयार करता येईल.
७. सदरचा पंचवार्षिक आराखडा (२०१५-२०) चालू वर्षी तयार करून, यानंतर दरवर्षी फक्त यामधूनच वार्षिक विकास आराखडा तयार करण्यात येईल.

६.६ ग्रामपंचायतविकासआराखडानमुना

पंचवार्षिक

६.६.१ पंचवार्षिक ग्रामपंचायत विकास आराखडा(२०१५-१६ ते २०१९-२०)

ग्राम पंचायत -----

अ.क्र	काम/प्रकल्प /उपक्रमाचे नाव	अंदाजित आवश्यक निधी	निधीचा स्रोत
प्रथम व द्वितीय वर्ष :- (२०१५-१६ व २०१६-१७)			
	अ. आरोग्य,शिक्षण, उपजाविका		
	ब.महिला व बालकल्याण		
	क. मागासवर्गीयांचे कल्याण		
	ड. इतर कामे/ उपक्रम		
	एकूण		

तिसरे वर्ष २०१७-१८

	अ. आरोग्य,शिक्षण, उपजीविका		
	ब.महिला व बालकल्याण		
	क. मागासवर्गीयांचे कल्याण		
	ड. इतर कामे/ उपक्रम		
	एकूण		

अ.क्र	काम/प्रकल्प /उपक्रमाचे नाव चौथे वर्ष २०१८-१९	अंदाजित आवश्यक निधी	निधीचा स्रोत
	अ. आरोग्य,शिक्षण, उपजीविका		
	ब.महिला व बालकल्याण		
	क. मागासवर्गीयांचे कल्याण		
	ड. इतर कामे/ उपक्रम		
	एकूण		

पाचवे वर्ष २०१९-२०

	अ. आरोग्य,शिक्षण, उपजीविका		
	ब.महिला व बालकल्याण		
	क. मागासवर्गीयांचे कल्याण		
	ड. इतर कामे/ उपक्रम		
	एकूण		

SHAPARISHAD SATARA

६.६.२ पंचवार्षिक ग्रामपंचायत विकास आराखडा (गोषवारा)

अ. ग्राम पंचायतीस सन २०१५-१६ ते २०१९-२० या पाच वर्षांत ग्राम पंचायत विकास आराखड्यासाठी
मुद्दा क्र.२.२.१ प्रमाणे उपलब्ध होणारा निधी :

निधीचा स्रोत	२०१५-१६	२०१६-१७	२०१७-१८	२०१८-१९	२०१९-२०	एकूण
१. स्वनिधी						
२. वित्त आयोग						
३. मनरेगा						
४. स्वच्छभारत अभियान						
५. इतर निधी (बक्षिसे, आदिवासी उपयोजना, लोकसहभाग इ.)						
एकूण निधी						

ब. पंचवार्षिक ग्रामपंचायत विकास आराखडा (वर्ष निहाय तपशील) :

अ.क्र	वर्ष	प्रकल्प / उपक्रम संख्या	आवश्यक निधी
१.	२०१५-१६ व २०१६-२०१७		
२.	२०१७-२०१८		
३.	२०१८-२०१९		
४.	२०१९-२०२०		
एकूण			

टिप - ग्राम पंचायतीस सन २०१५-१६ ते २०१९-२० या पाच वर्षांच्या कालावधीत उपलब्ध होणा-या
एकूण निधीच्या दुपटी पर्यंतच पंचवार्षिक आराखडा तयार करावा.

६.१.२. वार्षिक विकास आराखडा

१. पंचवार्षिक बृहत अराखड्यामध्ये समावेश असलेल्या व त्या वर्षात हाती घ्यावयाच्या प्राधान्यक्रमाच्याकामांचा / उपक्रमांचा समावेश असेल.
२. वार्षिक विकास आराखडा तयार करताना पंचवार्षिक आराखड्याच्या अग्रक्रमानुसार व स्वतःचे नियंत्रण असणा-या (मुद्दा क्र.२.२.१. नुसार) निधीच्या जास्तीत जास्त दिडपट रक्कमेच्या कामाचा आराखडा तयार करण्यात येईल.
३. वार्षिक विकास आराखडा तयार करताना गतवर्षी हाती घेतलेल्या व अपूर्ण कामांचा प्रथम समावेश करण्यात येईल व अशा अपूर्ण कामांसाठी निधीची आवश्यकता असल्यास त्याची प्रथम चालू वर्षात आर्थिक तरतूद करण्यात येईल. त्यानंतर दुरुस्ती व देखभालीसाठी पुरेशी तरतूद केल्यानंतर उर्वरित निधीतून नवीन कामे प्रस्तावित करण्यात येतील.
४. विकास आराखड्यातील कामांचा प्राधान्यक्रम बदलणे किंवा एखादे काम नियोजित वेळेपूर्वी घ्यावयाचे असल्यास त्यास योग्य कारणासह ग्रामसभेची मंजुरी घेणे आवश्यक राहील.

५. वार्षिक विकास आराखडयामध्ये खालील बाबींचा समावेश करण्यात यावा.

- अ) अपारंपरिक उर्जा स्रोतांचा वापर.
- ब) महिला सक्षमीकरण
- क) शुद्ध पिण्याच्या पाण्याचे प्रकल्प
- ड) सांडपाणी व घनकचरा व्यवस्थापन प्रकल्प
- इ) ग्रामपंचायत सबलीकरण, सक्षमीकरण व माहिती तत्रज्ञानाचा वापर.

६. वार्षिक विकास आराखडा तयार करताना खालीलप्रमाणे विभागनिहाय निधीचे नियोजन करणे आवश्यक राहील.

अ) महिला व बालकल्याण :१०%

ब) अनुसूचित जाती जमातीच्या कल्याणासाठी लोकसंख्येच्या प्रमाणात.

क) आरोग्य, शिक्षण, उपजिवीका (Livelhood) :२५%

सदर योजना/कामे/उपक्रम हाती घेताना सामुहिक स्वरूपाच्या कामांना प्राध्यान्य द्यावे. त्यामध्ये कौशल्य विकास, उपजिवीकेची सामुहिक साधने, शाश्वत विकासाची कामे इत्यादीचा समावेश राहील.

७. वार्षिक विकास आराखड्यामध्ये केंद्र/राज्य शासनाच्या सूचनेनुसार ग्रामसभा आवश्यक ते बदल करेल.

८. स्व-निधीचे अंदाजपत्रक तयार करतानानियमानुसार अत्यावश्यक बाबींसाठी तरतूद केल्यानंतर विकास कामांसाठी उपलब्ध होणा-या शिल्लक निधीचा वार्षिक विकास आराखड्यामध्ये समावेश करता येईल.

९. वार्षिक विकास आराखड्यामध्ये समाविष्ट असलेले काम/प्रकल्प, केंद्र/राज्य शासनाच्या व अन्य कोणत्याही निधीतून मंजूर झाल्यास ते काम वार्षिक विकास आराखड्यातून कमी करून त्याची पुनरावृत्ती होणार नाही याची दक्षता ग्रामपंचायतीने घ्यावी.

१०. वार्षिक विकास आराखड्यामध्ये लोकसहभागातील सार्वजनिक कामांचा समावेश करावा.

६.६.३.वार्षिक ग्राम पंचायत विकास आराखडा

ग्राम पंचायतीचे नाव :-

वर्ष:- २० - २०

वार्षिक

अ.क्र.	काम/प्रकल्प /उपक्रमाचे नाव	अंदाजित आवश्यक निधी	निधीचा स्रोत
अ)	मागील वर्षातील अपूर्ण / प्रलंबित कामे		
	१.		
	२.		
	३.		
ब)	दुरुस्ती देखभालीसाठी प्रस्तावित कामे		
	१.		
	२.		
	३.		
क)	नवीन कामे/प्रकल्प / उपक्रम		
	अ. आरोग्य, शिक्षण व उपजिवीका		
	ब. महिला व वालकल्याण		
	क. मागासवर्गीयांचे कल्याण		
	ड. इतर कामे/ उपक्रम		
	एकूण		

ZILLA PARISHAD SATARA

उपलब्ध होणा-या निधीचा तपशिल

ग्राम पंचायतीस सन २० - २० या आर्थिक वर्षात ग्राम पंचायत विकास आराखड्यासाठी मुद्दा क्रमांक २.२.१ प्रमाणे उपलब्ध होणारा निधी

१. स्वनिधी	:
२. वित्त आयोग	:
३. मनरेगा	:
४. स्वच्छ भारत अभियान	:
५. इतर निधी (बक्षिसे, आदिवासी उपयोजना, लोकसहभाग इ.)	:

एकूण निधी :

टिप:

१. चालू वर्षी सन २०१५-१६ व २०१६-१७ या दोन वर्षांचा द्विवार्षिक विकास आराखडा तयार करावयाचा आहे. त्यामुळे या दोन वर्षामध्ये ग्रामपंचायतीस मुद्दा क्रमांक २.२.१ नुसार प्राप्त होणारा निधी दर्शविण्यात यावा.
२. ग्रामपंचायत विकास आराखडा तयार करण्यासाठी ग्रामपंचायतीस मुद्दा क्रमांक २.२.१ नुसार अपेक्षीत असलेल्या निधीच्या दीडपट रकमेपर्यंतचाच वार्षिक विकास आराखडा तयार करावयाचा आहे.

६.२ प्रकल्प अहवाल तयार करणे

१. वार्षिक विकास आराखड्यामध्ये समावेश असलेल्या प्रत्येक कामाचे/उपक्रमाचे ग्रामपंचायतीमार्फत प्रकल्प अहवाल तयार करण्यात येईल, प्रकल्प अहवालामध्ये, प्रकल्पाविषयीच्या मार्गदर्शक सूचना व निकष विचारात घेऊन प्रकल्पाची अंदाजित रक्कम नमूद करेल.
२. प्रत्येक प्रकल्प अहवाल तयार करताना ग्रामपंचायत, त्यासाठी लागणारा निधी व त्या प्रकल्पासंबंधी शासनाची विविध ध्येय-धोरणे, नियम, परिपत्रके, शासन निर्णय, मार्गदर्शक सूचना विचारात घेईल.
३. एखाद्या प्रकल्पाची तांत्रिक माहिती/तंत्रज्ञान ग्रामपंचायत पातळीवर उपलब्ध होत नसेल तर ग्रामपंचायत त्यासाठी आवश्यक तरतूद करून, त्या क्षेत्रातील खाजगी तज्ज्ञाची मदत घेऊ शकेल किंवा अशा प्रकारचा अहवाल तयार करण्यासाठी संबंधित गट विकास अधिका-याची मदत घेईल.
४. वार्षिक विकास आराखड्यामध्ये प्रस्तावित केलेल्या उपक्रम/कामाचा प्रकल्प अहवाल तयार करण्यासाठी, आवश्यकता असल्यास ग्रामपंचायत नवतंत्र 'विशेष कृतीदल' गठीत करेल.

या दलामध्ये सरपंच हे अध्यक्ष व ग्रामसेवक हे सचिव मुहूर्ण काम पाहतील. यामध्ये सरपंचाने निर्देशित केलेले इतर दोन ग्रामपंचायत सदस्य व दोन संबंधित उपक्रमातील तज्ज्ञ व्यक्ती यांचा समावेश असेल. सदर उपक्रम महिला बालकल्याण व दुर्बल घटक या संबंधित असेल तर दोन ग्रामपंचायत सदस्यांपैकी एक सदस्यमहिला / दुर्बल घटकापैकी असेल. हेविशेष कृतीदल संबंधीत प्रकल्प अहवाल तयार करेपर्यंत अस्तित्वात राहील.

५. एखादा प्रकल्प पूर्ण करणेसाठी एकापेक्षा जास्त वर्षाचा कालावधी लागत असल्यास चालू वर्षा अपेक्षित खर्च चालू वर्षाच्या कृती आराखड्यात व उर्वरित निधीची तरतूद पुढील वर्षाच्या कृती आराखड्यात प्राधान्याने करण्यात यावी.
६. एखादा प्रकल्प काही कारणाने संबंधित आर्थिक वर्षात अपूर्ण राहिल्यास त्याचा समाविष्ट पुढील आर्थिक वर्षाच्या वार्षिक कृती आराखड्यात, मागील वर्षाच्या अखर्चित निधीसह करावा.

६.६. ४प्रकल्प आराखडा- नमुना

वार्षिक ग्रामपंचायत विकास आराखड्यामध्ये सामावेश केलेल्या प्रत्येक काम/ उपक्रमाचा प्रकल्प आराखडा ग्राम पंचायतीने तयार करावयाचा आहे. या प्रकल्प आराखड्यामध्ये खालील बाबींचा समावेश असेल.

प्रकल्प / उपक्रम / कामाचे नाव :

१.	वर्ष	ज्या वर्षात प्रकल्प सुरु करावयाचा आहे ते वर्ष नमूद करण्यात यावे.
२.	विभाग	वार्षिक विकास आराखड्यात नमूद केल्या प्रमाणे
३.	पाश्वर्भूमी	गरजांचे विश्लेषण व गावाची पाश्वर्भूमी देण्यात यावी
४.	प्रकल्पाची उद्दिष्टे	प्रकल्पातील अंतर्भूत बाबींची उद्दिष्ट्ये व करावयाचे साध्य नमूद करावे
५.	घटक/प्रकल्प बाबी	प्रकल्पाच्या प्रमुख घटकांची थोडक्यात माहिती सादर करावी
६.	घटक निहाय अंदाजित खर्च	
७.	एकूण अंदाजित खर्च	
८.	प्रकल्पासाठी निधीचा स्रोत	स्वनिधी, वित्त आयोग, मनरेगा, व इतर स्रोतांची माहिती द्यावी.
९.	प्रकल्पाचे ठिकाण	
१०.	प्रकल्पासाठी आवश्यक जागा	
११.	प्रकल्पासाठी उपलब्ध असणारी जागा	सर्व नं./ क्षेत्र नमूद करावे
१२.	प्रकल्प जागेची मालकी	शासकीय/ खाजगी/निकाय
१३.	काम सुरु करण्याचा अपेक्षित दिनांक	
१४.	काम पूर्ण होण्याचा अपेक्षित दिनांक	
१५.	प्रकल्प शासनाच्या विहित मार्गदर्शक सुचना व निकषानुसार आहे काय?	
१६.	प्रकल्पाचा लाभ/फायदा काय आहे?	अपेक्षित परिणाम
१७.	प्रकल्पाचा अपेक्षित लाभ/फायदा किती	प्रकल्पाने लाभान्वित होणारी कुटुंब संख्या नमूद
१८.	प्रकल्प पूर्ण झाल्यावर, त्याची व्यवस्था कशी असेल?	
१९.	अपेक्षित परिणाम	अपेक्षित फलनिष्पत्ती

६.३ ग्रामपंचायत विकास आराखडा अंतिम करणे .

१. आराखडा अंतिम करताना शासनाचे धोरण, कायदे, नियम, निकष, मार्गदर्शक सूचना विचारात घ्याव्यात.
२. ग्रामपंचायत विकास आराखडा अंतिम करताना वर नमूद केल्याप्रमाणे ग्रामपंचायत तज्ज व्यक्ती/विशेष कृती दलाची मदत घेऊ शकेल.
३. ग्रामपंचायत 'प्रारूप' वार्षिक विकास आराखड्यास ग्रामसभेची मंजुरी घेईल.
४. दरवर्षी, पुढील वर्षाचा ग्रामपंचायत विकास आराखडा तयार करण्यासाठी खालीलप्रमाणे वेळापत्रक राहील.

अ.क्र.	कालावधी	कालावयाची कार्यवाही
१	ऑगस्ट / सप्टेबर	पंचवार्षिक विकास आराखड्यातील उपक्रम/कामांच्या प्राध्यान्य क्रमानुसार दरवर्षी ग्रामपंचायतीने वार्षिक विकास आराखडा तयार करणे.
२	३० सप्टेबर	वार्षिक विकास आराखड्यामध्ये समावेश असलेल्या सर्व उपक्रम/कामांचे प्रकल्प अहवाल पूर्ण करणे.
३	२ ऑक्टोबर	ग्रामपंचायत प्रारूप वार्षिक विकास आराखड्यास ग्रामसभेची मान्यता घेणे.

५	१० डिसेंबर	गटस्तर तांत्रिक छानणी समिती तालुक्यातील सर्व ग्रामपंचायतींच्या आराखड्यांची तांत्रिक छानणी करून, तांत्रिकदृष्ट्या योग्य असलेल्या आराखड्याबाबत, तसे संबंधीत ग्रामपंचायतीस कळवेल. तसेच अशा योग्य आराखड्यांची माहिती एकत्रित करून, जिल्हा समितीकडे पाठवेल.
६	१० जानेवारी	जिल्हास्तर समिती, जिल्ह्यातील सर्व ग्रामपंचायतींचे वाणिज्यिक विकास आराखडे संकलीत करेल.
७	२६ जानेवारी	गटस्तर तांत्रिक छानणी समितीकडून तांत्रिकदृष्ट्या योग्य असलेल्या वाणिज्यिक विकास आराखड्याचे सादरीकरण करून, ग्रामपंचायतीस सभेची मान्यता घेईल.
८	३१ मार्च	ग्रामसभेने मंजूर केलेल्या वाणिज्यिक विकास आराखड्यातील कामे/प्रकल्प/उपक्रमांचे सविस्तर अंदाजपत्रक तयार करून त्यास संबंधीत विभागाच्या तांत्रिक अधिका-याची तांत्रिक मान्यता घेईल.
९	एप्रिल	तांत्रिक मान्यता मिळालेल्या कामे/प्रकल्प/उपक्रमांना ग्रामपंचायतीने प्रकल्पनिहाय स्वतंत्र प्रशासकीय मान्यता देऊन कामे हाती घेईल.

सन २०१५-१६ व २०१६-१७ चा आराखडा

६.४.१. सन २०१५-१६ या वर्षी तयार करावयाच्या पंचवार्षिक व वार्षिक विकास आराखड्यास, या वर्षी प्राप्त होणारा निधी, मार्गदर्शक सुचनांची निश्चिती, आवश्यक क्षमता बांधणी व प्रशिक्षण कार्यक्रम ~~येते~~ लागणारा कालावधी विचारात घेता, वरील वेळापत्रक लागू राहणार नाही.

६.४.२. चालू वर्षी क्षमता बांधणी व प्राशक्षण कार्यक्रम व गाव स्तरावरील तीन दिवसांची सहभागीय

नियोजन प्रक्रिया पूर्ण होताच, सन २०१५ ते २०२० या कालावधीचा पंचवार्षिक आराखडा आणि २०१५-१६ व २०१६-१७ या दोन्ही वर्षात ग्रामपंचायतीस विकास आराखड्यासाठी उपलब्ध होणारा निधी (मुद्दा क्र. २.२.१नुसार) विचारात घेऊन, द्विवार्षिक विकास आराखडा तयार करावयाचा आहे.

तांत्रिक व प्रशासकिय मान्यता

६.५.१ गटस्तर तांत्रिक छाननी समिती

तालुक्यातील सर्व ग्रामपंचायतींच्या विकास आराखड्याच्या तांत्रिक छाननीसाठी गटस्तरावर गटविकास अधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखालील समिती राहील.

अ) समितीची रचना - सदर समितीतगट विकास अधिकारी, सहाय्यक गट विकास अधिकारी, उपअभियंता (बांधकाम) यांचा समावेश राहील व विस्तार अधिकारी, ग्रामपंचायत हे सदस्य सचिव म्हणून काम पाहतील. प्रकल्पाच्या प्रकारानुसार या समितीमध्ये तालुका स्तरावरील संबंधित विभागाच्या तांत्रिक अधिका-यांचा त्या त्या प्रकल्पाच्या छाननीसाठी सहभाग घेण्याची मुभा गटविकास अधिकारी यांना राहील.

ब) समितीची जबाबदारी

१. तालुक्यातील सर्व ग्रामपंचायतींच्या विकास आराखड्यामध्ये समावेश केलेल्या सर्व कामे/उपक्रमांची तांत्रिक छानणी करण्याची जबाबदारी या समितीवर राहील.
२. प्रकल्पाच्या तांत्रिक छानणीसाठी गट स्तरावरील संबंधित तांत्रिक विभागाच्या अधिकाऱ्याचा समावेश या समितीत करण्याचा अधिकार गट विकास अधिकारी यांना राहील.
३. ग्रामपंचायत विकास आराखड्यात काही प्रांतिकदृष्ट्या बदल असल्यास सदर समिती तात्काळ संबंधीत ग्रामपंचायतीस सूचित करेल.
४. तालुक्यातील सर्व ग्रामपंचायत विकास आराखडे, ग्रामसभेच्या मान्यतेनंतर एकत्रित करून जिल्हा स्तर समितीकडे सादर करेल.

क) कालमर्यादा

१. तालुक्यातील सर्व ग्रामपंचायतीकडून प्रारूप विकास आराखडे १५ ऑक्टोबर पूर्वी तांत्रिक छानणीसाठी प्राप्त होतील, याची खबरदारी गट स्तरावरील तांत्रिक छानणी समिती घेईल.
२. ग्रामपंचायतीकडून प्रारूप विकास आराखडा प्राप्त झाल्यापासून एक महिन्याच्या कालावधीमध्ये गट स्तरांत्रिक समिती त्याची छानणी करेल.
३. तालुक्यातील सर्व ग्रामपंचायतीच्या विकास आराखड्यांच्या तांत्रिक छानणीचे काम ३० नोव्हेंबर पूर्वी गटस्तरीय तांत्रिक छानणी समिती करेल.
४. गटस्तरीय छानणी समिती तालुक्यातील सर्व ग्रामपंचायतीचे आराखडे तांत्रिक छानणी पूर्ण करून संबंधीत ग्रामपंचायतीस तसे कळवेलव एकत्रित करून जिल्हा समितीकडे १० डिसेंबर पूर्वी संकलीतकरण्यासाठी सादर करेल.

ड) छानणी निकष :

१. तांत्रिक छानणीसाठी संबंधित कायदे, नियम, शासन निर्णय, शासन धोरणे, संबंधीत योजनांचे आर्थिक निकष, मार्गदर्शक सूचना इ. चे काटेकोरपणे पालन करेल.
२. तांत्रिक छानणीमध्ये, छानणी समितीने अंदाजपत्रक तयार करणे अपेक्षित नसले तरी समितीने प्रकल्पाची तांत्रिक पात्रता विचारात घेणे अपेक्षित राहील. यामध्ये तंत्रज्ञानाची उपलब्धता, कमी खर्चाच्युतंत्रज्ञानाचा वापर, मनुष्यबळाची उपलब्धता व कामाची उपयुक्तता याबाबी विचारात व्याख्यात.

इ) तक्रार निवारण व्यवस्था

एखाद्या प्रकल्पाविषयी संबंधीत ग्रामपंचायत व गट स्तरीय तांत्रिक छानणी समिती यामध्ये, तांत्रिक छानणीच्या दरम्यान, काही तक्रारी/मतभेद निर्माण झाल्यास संबंधित ग्रामपंचायत किंवा गट स्तरीय छाननी समिती सदरची बाब जिल्हास्तरीय समितीकडे निर्णयासाठी पाठवील.

६.५.३ प्रशासकीय मान्यता

१. गटस्तरीयछानणीसमितीकदूनछानणीकेलेल्यावतांत्रिकदृष्ट्यायोग्यअसलेल्याग्रामपंचायत विकास आराखड्यास,ग्रामसभा अंतिम मान्यता देईल.
२. ग्रामसभेची ग्रामपंचायत विकास आराखड्यास अंतिम मान्यता हीच संपूर्ण आराखड्यास प्रशासकीय मान्यता गृहीत धरण्यात येईल.
३. ग्राम पंचायत विकास आराखड्यात समावेश असलेल्या प्रत्येक उपक्रम/ काम / प्रकल्पास संबंधित तांत्रिक विभागाकदून तांत्रिक मान्यता मिळाल्यानंतर ग्रामपंचायतत्यास मासिक सभेत प्रशासकीय मान्यता देईल.

६.५.४ सविस्तर अंदाजपत्रक व तांत्रिक मान्यता

१. ग्रामपंचायत विकास आराखड्यात समावेश असलेल्या प्रत्येक प्रकल्पाचे सविस्तर अंदाजपत्रक शासकीय आर्थिक निकष विचारात घेऊन ग्रामपंचायत तयार करेल व ते तांत्रिक मान्यतेसाठी सक्षम तांत्रिक प्राधिकाऱ्याकडे पाठवील.
२. सविस्तर अंदाज पत्रके तयार करण्यासाठी ग्रामपंचायत स्तरावर उपलब्ध तांत्रिक अधिकाऱ्यांची मदत घेईल किंवा बाह्य संसाधनाचा वापर करू शकेल व त्यासाठी अंदाजपत्रकात आवश्यक ती तरतूद करेल.

६.५.५ निविदा व कार्यारंभ आदेश

१. ग्रामपंचायत विकास आराखड्यातील तांत्रिक व प्रशासकीय मान्यता मिळालेल्या कामांसाठी ज्या योजनेमधून निधी उपलब्ध होणार आहे, त्या योजनांसाठी अंमलात असलेल्या मार्गदर्शक सूचनांच्या अंगठीन राहून ग्रामपंचायत शासकीय नियमानुसार निविदा काढेल.
२. ज्या योजनेच्या निधीतून काम हाती घेण्यात येणार आहे, त्या योजनेच्या मार्गदर्शक सूचनांमध्ये नमूद केलेला सक्षम प्राधिकारी, त्या कामाचा कार्यारंभ आदेश देईल.

ग्रामसेवक

१. ग्रामस्तरावर सहाय्यक प्रभारी अधिकारी म्हणून कामकाज पाहणे.
२. सरपंच व सहाय्यक प्रभारी अधिकारी यांनी ग्रामपंचायत बैठकीचे आयोजन करणे.
३. ग्रामपंचायत विकास आराखड्याबदल जागृती करण्यासाठी व सामाजिक अभिसरणाची प्रक्रिया गतिमान करण्यासाठी वार्ड सभा, महिला ग्रामसभा, व ग्रामसभेचे आयोजन करणे.
४. ग्रामसभेमध्ये संसाधन गटाची (Resource Group) स्थापना करणे.
५. गावातील स्वयंसहाय्यता गट व गाव पातळीवरील इतर घटक तसेच ग्रामपंचायतीच्या उपसमित्या यांचे समवेत गाव नियोजन प्रक्रिये बाबत चर्चा करणे.
६. ग्रामपंचायत विकास अग्रखडा तयार करणेच्या प्रक्रियेमध्ये लोकांचा सहभाग वाढविण्याचा दृष्टीने विविध माहिती, शिक्षण व संवाद (IEC) उपक्रम हाती घेणे. उदा. भित्ती चित्रे, लघुपट प्रदर्शन, पारंपारीक लोककला, विविध स्पर्धा, महिला मेळावे, गुगल प्रतिमांचा वापर, प्रभात फेरी इ.
७. ग्रामस्तरावर आयोजित करण्यात येणा-या प्रशिक्षण व क्षमता बांधणी कार्यक्रमांचे नियोजनासाठी आवश्यक ती सर्व व्यवस्था करण्यासाठी प्रभारी अधिकारी व प्रविण प्रशिक्षकास मदत करणे.

ग्रामसेवक

८. ग्रामपंचायत स्तरावर पूर्वनिश्चित केलेल्या नमुन्यात मुलभूत माहितीचे तसेच विविध विभागांतर्गत उपलब्ध माहितीचे संकलन संबंधीत विभागाच्या ग्रामस्तरावरील अधिकारी/कर्मचा-यामार्फत उपलब्ध करून घेऊन, त्याचे एकत्रित संकलन प्रभारी अधिकारी (Charge Officer) यांचे मदतीने करणे.
९. ग्रामस्तरावरील तीन दिवसांच्या सहभागीय नियोजन प्रक्रियेमध्ये प्रत्येक टप्प्यावर सक्रियतेने सहभागी होणे.
१०. पंचवार्षिक व वार्षिक विकास आराखडा, आराखडयातील कामांचे प्रकल्प आराखडे व ग्रामपंचायतीस आवश्यक त्या तांत्रिक सेवा उपलब्ध करून देणेस सहाय्य करणे.
११. ग्रामपंचायत स्तरावरील सर्व कामांचे लेखे व इतर रेकॉर्ड, त्या त्या योजनेच्या मार्गदर्शक सुचनांनुसार विहित केलेल्या नमुन्यात ठेवणे.

याप्रमाणे आमचं गाव आमचा विकास उपक्रमांतर्गत ग्रामपंचायत विकास आराखडा तयार करण्याच्या कार्यपद्धतीचा अवलंब करावयचा आहे.

अधिक तपशिलासाठी

महाराष्ट्र शासनाच्या वेबसाईटवरील खालील संदर्भ पहावेत.

१४ वा वित्त आयोग

शासन निर्णय दि. २१/१२/२०१५

आमचं गाव आमचा विकास

शासन निर्णय दि. ४/११/२०१५

ZILLA PARISHAD SATARA

धन्यवाद

ZILLA PARISHAD SATARA